

ENTREVEIENT PUJOLS

Un extracte d'entrevistes a diversos personatges sobre Francesc Pujols

Per Iván Sánchez (estudis de Pujols) i Francesc de Castro (patró de la Fundació Francesc Pujols)

Francesc Pujols (1882-1962) va ser un escriptor prolífic que va conrear la poesia, la novel·la, el teatre i l'assaig. El 1903 va guanyar el primer premi als Jocs Florals i l'any següent publicà El llibre que conté les poesies d'en Francesc Pujols, prologat per Joan Maragall (reeditat l'any passat per Quaderns Crema, amb un epíleg d'Enric Casasses). El 1906 va publicar, amb pseudònim, El Nuevo Pascual o la Prostitución (reeditada recentment per Edicions Andana), i va freqüentar molts cercles artístics abans de fer-se càrrec de la direcció de la revista satírica Papitu. Després es va dedicar a escriure obres de caire filosòfic com Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola i Concepte general de la ciència catalana i a desenvolupar la seva teoria hiparxiològica. Va exiliar-se a França durant la Guerra Civil, però en tornar no va trobar lloc per publicar els seus escrits i va viure retirat a la Torre de les Hores de Martorell (seu actual de la Fundació Francesc Pujols). L'any passat es va presentar un treball d'estudis a la Universitat Autònoma de Madrid, consistent en un projecte museístic (que s'ha proposat a la Fundació Pujols) amb l'objectiu, entre altres, de recollir els records i les opinions populars sobre Pujols, i actualment s'està compilant un seguit d'entrevistes sobre la seva vida i la seva obra a diverses personalitats de la cultura catalana i a persones de Martorell que el van tractar. Aquí en presentem un breu extracte.

Francesc Pujols (Foto de la Fundació F.P.)

¿Com descriuria Francesc Pujols a algú que no l'hagués conegut?

JOAN VINUESA (músic i poeta): Pujols era un exhibicionista no patològic de l'àmbit cultural català que disfrutava fent ballar el paraigua de la concurrència. Pujols va brillar més en aquells temps de gran tenebra i de gran tristor, d'una bruta grisor humana i sociopolítica. El que ell va fer s'ha guardat en el record d'una forma exemplar. Ara que ja no es viu d'aquella manera, i que tenim la capacitat i la llibertat de fer moltes coses que al final no es fan, no en trobem tants, de personatges així.

A banda de l'obra poètica i novel·lística, ¿què en pensa dels seus llibres polítics?

ENRIC CASASSES (poeta): L'obra assagística de Pujols no és ni de bon tros una mena de programa polític per anar a envair Madrid i Europa, sinó una "vacil·lada" sobre nosaltres com a poble. ¿Catalunya, el país del seny? Si prenem com a primer gran escriptor català un boig com Ramon Llull i com a l'últim potser Salvador Dalí, enmig ens podria sortir una enorme llista d'artistes sonats on Pujols estaria entre els més grans.

A la *Història de la literatura catalana* d'Ariel es titlla l'obra de Pujols com "una pura bajanada, i sempre una presa de pèl", i el seu autor com "un cantamanyanes que passava per geni i que no era més que un plaga de casino"...

MIQUEL SIGUAN (catedràtic de la UB): Pujols remenava molts temes i citava sovint Ramon Llull. Però és clar, a Llull és fàcil fer-li dir el que vulgueu descontextualitzant-lo. El pensament de Pujols, doncs, no va gaire més enllà de dir que els catalans, anant pel món, un dia ho tindrem tot pagat...

¿Creu que arribarà el dia que els catalans ho tindran tot pagat?

PASCAL COMELADE (músic): Vivim en un país que només ven folklorisme, que es mira des de fora amb ulls regionalistes. Sempre el mateix clixé, és terrible. A França, la història de la pintura catalana del segle XX es redueix a Dalí, Miró, Tàpies i Picasso. Artistes tan importants com Nonell, Mir, Fortuny,

Rusiñol, Casas, Brossa, Ponç i Viladecans, i alguns de l'actualitat com Amat o Perejaume, són pràcticament desconeguts. Quan els preguntes per Barcelona, t'anomenen la Sagrada Família i el Parc Güell, i para de comptar. La cuina: la paella. Un paisatge: la Costa Brava. La música: el "flamenco". A França li agrada pensar que Catalunya és un problema regional i que el català no és més que una llengua també regional... Mai s'ha vist Catalunya com una nació amb una producció artística i avantguardista particular als anys 20 i 30 com la que vivia llavors Anglaterra o Alemanya. La idea d'un folklorisme de dretes encara perdura. ¡Aquest regionalisme merdós, ple de clixés, és lamentable!

Pujols va fer amistat amb molts pintors mentre va ser secretari de l'Ateneu i del Cercle Artístic de Barcelona, dels quals es recullen moltes anècdotes en biografies com la que va escriure Artur Bladé Desunvila, *Francesc Pujols per ell mateix*. ¿En sap alguna de primera mà?

REGINA PIERA (infermera martorellenca jubilada): Pujols em va confessar que els últims anys de la seva vida Rusiñol caminava d'una manera molt estranya, perquè s'injectava morfina directament per sobre dels pantalons. De vegades em reproduïa fragments de les seves converses i, pel que deia, Rusiñol tenia una certa obsessió per parlar de com es ventava els peus, traient-se els mitjons d'una manera molt particular.

Vostè va conèixer un Francesc Pujols ja vell que pràcticament ja no sortia de casa. Com a infermera, ¿al llarg de quant de temps li va administrar vacunes de manera regular?

REGINA PIERA: Durant sis anys... fins que es va morir. Tenia els símptomes propis de la tuberculosi. Sovint em deia que estava content d'haver tornat del seu exili a França, perquè allà s'havia aprimat molt... Però jo diria que va ser llavors quan va arrebregar la tuberculosi, potser per no menjar bé o potser parlant de garses i perdis, que vol dir anar de meuques. O que fins i tot la devia agafar abans, de quan de jove traginava amb putes. Potser sí que a França li van mig curar, però amb l'edat patia les seqüeles típiques de la malaltia. Com que el van tractar amb estreptomocina, el van fer tornar sord. L'estreptomocina era un antibiòtic que substituïa la penicil·lina, perquè la gent s'immunitzava ràpidament i necessitava dosis més altes del medicament. A més, l'estreptomocina atacava de manera més eficaç el bacil de Koch. Jo hi anava quasi cada dia i li portava vitamines i coses que li receptava el metge. Era molt gran, tenia molts problemes de circulació, xacres de vell, els dolors previsibles derivats de la *lues nerviosa*...

¿La què...?

La *lues*, o sigui, el *treponema pallidum*... ¡La sífilis, la sífilis! El que passa és que, en aquella època, era més fàcil dir la *lues*, que no sonava tan contundent ni tan dramàtic, i semblava una cosa més extraordinària... Al cap i a la fi, també en Beethoven estava ben fotut per la mateixa malaltia...

¿Seria molt agosarat afirmar que va existir una relació d'influència parasitària entre Dalí i Pujols?

MARTÍ PERAN (crític d'art): Cal dir que la relació no va ser equitativa: mentre un creixia, l'altre decreixia. En aquest sentit és cert que Dalí va destil·lar més de Pujols que no pas a l'inrevés. El contacte amb Dalí ha provocat una forta ambivalència pel que fa a Pujols: tant aviat serveix per invocar-lo com per interpretar-lo encara més com un poca-solta.

A l'exposició "Dalí: Afinitats electives" que es va veure al Palau Moja l'any passat, hi havia un exemplar del llibre *Pujols per Dalí*, amb una dedicatòria d'ordre fà·lic.

PILAR PARCERISAS (crítica d'art): Sí, és un dibuix de Dalí fet d'un sol traç, però no sé per què el va fer exactament. Hi devia influir el personatge per sobre del contingut del llibre. Si poguéssim interpretar-ho així, a mi em sembla bé que reafirmi aquesta visió de masculinitat filosòfica, ¡la idea que Francesc Pujols era un filòsof que tenia pebrots!

A l'entrada del Teatre-Museu Dalí de Figueres hi ha una escultura dedicada a Francesc Pujols que diu: "El pensament català rebrota sempre i sobreviu als seus il·lusos enterradors" ¿Està d'acord amb aquesta profecia?

MARCEL CASELLAS (músic): Això per descomptat. Només tinc el dubte de si el pensament català podria ser expressat en una llengua diferent. Trobo que una llengua és més que una forma de comunicació. Un pot aprendre anglès per lligar-se unes ties a la platja, per exemple, però el seny d'un poble és molt difícil d'adoptar-lo només així. Em penso que, en canviar de llengua, potser aquest

pensament deixaria de brollar. Podem dir: “Tinc gana”, “Vull cardar”, “M’agrada el pollastre rostit”, tot això és traduïble. El pensament no tant.

L’any 1931 Josep Pla va publicar *El sistema de Francesc Pujols*, escrit l’estiu de 1930 a la Torre de les Hores mentre Pujols li anava explicant la seva hiparxiologia, llibre que Pla es va avenir a escriure mig per compromís, perquè havia de complir amb el seu editor i no tenia cap llibre a punt, i Pujols li va proposar fer-lo. Pel que sembla, Pla conservava alguns mals records de l’experiència martorellenca, o més aviat de l’estada a la fonda de l’estació (que Pujols ja l’havia avisat que era infecta, però no n’hi havia d’altra), no pas a la Torre de les Hores, on anava a dinar, i molt bé, pel que diu a la biografia que va escriure de Pujols.

JOSEP CAROL (escriptor): Anys més tard, Pla va tornar a Martorell per entrevistar-se amb Pujols. Estava compilant notes per preparar un altre llibre. Però Pujols no va voler saber res del seu projecte, ell s’estimava més capficar-se en el desenvolupament de la seva teoria hiparxiològica. A Pla li va doldre aquesta negativa, segur. Malgrat tot, s’hi va passar cinc o sis dies més, al poble... Això sí, quan va tocar pagar l’hostal va dir que passessin el compte a en Pujols.

Carles Riba definia Pujols com “un dels més grans màgics de la caricatura que Catalunya hagi produït”...

PAU RIBA (músic i poeta): Amb això d’humorista, el meu avi intentava desqualificar-lo, però sense anar més enllà del que el seu pudor li permetia. L’humor i la caricatura no són en si gèneres mal vistos, però ell els considerava com de segona fila. Carnassa per al poble. De totes maneres, si no l’hagués admirat (i fins i tot secretament envejat, si més no en l’aspecte narratiu), crec que no li hauria dedicat tantes pàgines ni se n’hauria inventat tantes definicions... Però, per descomptat, Carles Riba no va ser mai un lector habitual del *Papitu*, ni quan Pujols va ser-ne director. O sigui, ni tapat ni destapat tampoc.

L’any 1939 Pujols va fugir cap a França, com tants i tants intel·lectuals catalans, i es va refugiar a Montpeller i Prada acollit per Pau Casals. ¿Com va ser el seu exili?

QUIMETA PARERA (infermera martorellenca jubilada): La darrera tarda que ens vam veure a la Torre de les Hores em va dir: “Nena, els tenim molt a prop”. Se sentien les canonades, de fons. “Vés a casa, no sigui que et passi res quedant-te aquí”. “I vostè, ¿què farà?”, li vaig preguntar jo. “Ah, jo em moriré a la Torre de les Hores”... Això potser m’ho va dir a les set de la tarda, quan ja era fosc..., i a la nit, segons em va dir la minyona, ja havia tocat el dos!

¿Pujols va ser un personatge incòmode per la seva època?, ¿el prenien seriosament com un perill públic?

JOSEP POCH (músic martorellenc i excatedràtic del Conservatori Municipal de Barcelona): La gent del poble el veia com una persona especial. És clar, jera un filòsof! Però suposo que amb les seves coses de la hiparxiologia i tot allò, la gent corrent no l’entenia.

¿Com creu que un melòman com Pujols s’agafaria un tribut com el que, des de fa un temps, li estan fent alguns artistes del pop-rock català?

QUIMI PORRET (músic): Ho trobaria frívol, sens dubte. O almenys així ho espero jo, perquè sóc un gran admirador de Pujols i no m’agradaria veure’l convertit en una cosa tan baixa com és un fanàtic d’aquesta música tan infecta. Per Francesc Pujols això hauria de ser frívol, i sé que per ell jo estaria fent una música que, diguem-ho fredament, és frívola. Em decebria molt que una cançó com “Francesc Pujols” li agradés.

Aquest *revival* de Pujols, ¿serà flor d’un dia o deixarà pòsit?

JAUME SISA (músic): Ara s’intueix un petit fenomen emergent, s’albira certa revifalla, però encara caldrà molt de temps per aconseguir-ho del tot. La cultura oficial catalana està massa enfeïnada en el problema de la pàtria i a esbrinar qui som. Estem massa amoïnats per saber si som una nació, un poble, o no res...

¿Tindria cabuda actualment en el món cultural un personatge com Francesc Pujols?

ROGER MAS (músic): Jo crec que fa temps que l’esperem. Però no el trobarem pas entre els seus seguidors, de la mateixa manera que no trobareu Jesús en cap capellà...